

Міністерство освіти і науки України
Комунальний вищий навчальний заклад
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької
обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Розвиток просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня в процесі нейропсихологічних занять

Виконала студентка групи СО-4(1)
спеціальності: 016 Спеціальна освіта
Домбровська Поліна Олексіївна
Керівник: Галієва О. М.,
Рецензент: Родіна Н. В.
Нормоконтроль _____ Юлія КЛОЧКОВА

Запоріжжя
2022

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 34 с., 2 табл., 40 джерел, 2 додатки.

Об'єкт дослідження – просторовий гнозис дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Предмет дослідження – процес розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Мета роботи – здійснити теоретичний аналіз та констатувальний експеримент щодо вирішення проблеми розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня у процесі нейропсихологічних занять.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, класифікація узагальнення); емпіричні (констатувальний експеримент); статистичні (кількісна та якісна обробка даних).

Серед загальної кількості дітей старшого дошкільного віку особливої уваги потребують діти із категорії, як мають загальне недорозвинення мовлення III рівня. Науковці зазначають, що окрім порушення мовленнєвої діяльності, такі діти мають проблеми особистісного розвитку та розвитку психічних процесів. Мова йде про проблеми розвитку психічних процесів (увага, уява, пам'ять, мислення, сприйняття), основним із яких, на наш погляд, є просторовий гнозис.

**ГНОЗИС, ПРОСТОРОВИЙ ГНОЗИС, ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ
МОВЛЕННЯ, ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ,
НЕЙРОПСИХОЛОГІЧНІ ЗАНЯТТЯ, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК**

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні дошкільна освіта в Україні спрямована на процеси всебічного розвитку дітей дошкільного віку. Така теза сформульована у основних нормативно-правових документах України які визначають основні засади дошкільної освіти: Закон України «Про освіту» [29], Закон України «Про дошкільну освіту» [27], Базовий компонент дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти) [28]. Разом із цим, найважливішою умовою всебічного розвитку дітей дошкільного віку є процеси диференціації предметів та їх елементів за формою, розташуванням у просторі, величиною, що сприяє формуванню здатності одночасно, цілісно сприймати комплекс предметів, фігур, малюнків, розуміти речення з урахуванням значення слів, що входять до них, їх послідовності та граматичного зв'язку, складати ціле з частин, розташовувати сюжетні малюнки у певній послідовності. Такі процеси та здатності визначають ступінь розвитку такого явища як просторовий гнозис.

Серед загальної кількості дітей старшого дошкільного віку особливої уваги потребують діти із категорії загального недорозвинення мовлення III рівня. Психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня у своїх роботах розглядали:

Б. Андрейко, А. Андрусишина, І. Брушневська, Н. Гаврилова, К. Деменко, А. Д'ячкова, О. Мартинчук, А. Нєнашева, Г. Пахомова, Ю. Рібцун, М. Шеремет, Г. Якимчук та інші. Науковці зазначають, що окрім порушення мовленнєвої діяльності, такі діти мають проблеми особистісного розвитку та розвитку психічних процесів. Мова йде про проблеми розвитку психічних процесів (увага, уява, пам'ять, мислення, сприйняття), основним із яких, на наш погляд, є просторовий гнозис. Процес розвитку просторого гнозису у дітей

старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня обумовлює формування навичок, які є необхідними для майбутнього шкільного життя (математичні навички, навички письма, читання, малювання та ін.).

Зазначимо, що просторовий гнозис став об'єктом дослідження в роботах таких науковців як: О. Бурачевська, І. Григорова, Т. Каменщук, В. Моругина, Є. Хомська та інші.

Таким чином, теоретичний аналіз наукової літератури з визначеної проблеми дає підстави визначити певне протиріччя між необхідністю розвитку просторового гнозису у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня та пошуком певних методів вирішення цієї проблеми.

На наш погляд, процес розвитку просторового гнозису у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня має бути цілеспрямованим та потребує певних методів. Одним із ефективних засобів можуть стати нейропсихологічні заняття. Сутність нейропсихологічних занять, в тому числі, як засіб розвитку просторового гнозису, вивчали такі науковці: Т. Ахутіна, Н. Бастун, Ж. Гнозман, В. Горбатенко, О. Калашникова, О. Нагорна, Е. Симанюк, Н. Соловійова, В. Тарасун, О. Яцків, та інші. Вчені переконані, що взаємний зв'язок мозку та нервової системи, який передбачений нейропсихологічними заняттями, зумовлює когнітивний, моторний та поведінковий розвиток.

Відповідно до сформульованих тез тему нашого дослідження сформульовано у такій редакції «Розвиток просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня у процесі нейропсихологічних занять».

Об'єкт дослідження – просторовий гнозис дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Предмет дослідження – процес розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Мета роботи – здійснити теоретичний аналіз та провести констатувальний експеримент щодо вирішення проблеми розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня у процесі нейропсихологічних занять.

Відповідно до мети було визначено такі завдання дослідження:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

2. Виявити стан розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

3. Розробити цикл нейропсихологічних занять щодо розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, класифікація узагальнення); емпіричні (констатувальний експеримент); статистичні (кількісна та якісна обробка даних).

Теоретико-методологічну основу нашого дослідження становлять:

□ вчення про загальні та специфічні особливості порушеного розвитку (В. Лубовський, В. Чайко, Ж. Шиф);

□ вчення про методи комплексної діагностики і корекції порушень мовленнєвого розвитку дітей (І. Брушневська, Л. Волкова, Р. Лалаєва, В. Лубовський, О. Лурія, С. Максименко, О. Мастюков, В. Чайко);

□ концепція про структуру мовних знань, механізми їх засвоєння та особливості оволодіння мовленнєвою діяльністю на практичному рівні в процесі нормального і порушеного онтогенезу (І. Брушневська, М. Жинкін, Р. Левіна, О. Леонт'єв, С. Максименко, Ю. Рібцун).

У процесі констатувального експерименту використана діагностична методика «Методика дослідження просторових уявлень дошкільників та молодших школярів» (Н. Семаго, М. Семаго)

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні наукового матеріалу щодо проблеми розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня у процесі нейропсихологічних занять.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці циклу нейропсихологічних занять щодо розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Апробація результатів дослідження відбулася на III Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених (м. Запоріжжя, 13 травня 2022 р.) «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір» (м. Запоріжжя, 13 травня 2022 р.).

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (43 найменування). Загальний обсяг становить 42 сторінки, з них основний зміст роботи викладено на 35 сторінках.

ВИСНОВКИ

У процесі вирішення проблеми розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня у процесі нейропсихологічних занять нами було здійснено низку узагальнень. Перерахуємо їх тезово відповідно до поставлених завдань:

1. У процесі теоретико-методологічного аналізу проблеми розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня у процесі нейропсихологічних занять було визначено: 1) більшість науковців розуміють категорію «просторовий гнозис» як психічне явище, яке містить у собі сприйняття відстані або віддалення, в якому предмети розташовані від нас і один від одного, напрямки, в якому вони знаходяться, величини та форми предметів; 2) у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня відмічаються зниження рівня розвитку пізнавальних процесів, одним із компонентів якого є просторовий гнозис. Такі діти зазнають проблем із просторовими уявленнями стосовно свого тіла та інших предметів; 3) одним із ефективних засобів розвитку просторового гнозису у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня є нейропсихологічні заняття, які включають в себе вправи на розвиток міжпівкульної взаємодії, зоровомоторної та просторової координації, розвиток кінестетичного та просторового праксису, розвиток зорового гнозису, зорової пам'яті та зоровопросторового сприйняття, розвиток маніпулятивних умінь рук, графічних навичок, читання, розвиток стереогнозу, розвиток динамічного праксису, тренування рухової пам'яті.

2. З метою виявлення стану розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня

нами було проведено емпіричне дослідження на базі ДНЗ «Ясла-садок № 155 «Дивограй» м. Маріуполь. Можемо стверджувати, що у більшості дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня спостерігається низький рівень розвитку просторового гнозису (низький рівень уявлення про простір власного тіла по вертикальній та горизонтальній осі (100%), низький рівень просторових уявлень у взаємовідносинах зовнішніх об'єктів тіла та щодо власного тіла (100%), низький рівень вербалізації просторових уявлень (100%), низький рівень просторових уявлень у напрямку вправо/ліворуч (80%) та низький рівень лінгвістичних уявлень (100%). Показники розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня істотно відрізняються від їх однолітків з нормою розвитку ($=0,00$).

3. З метою розвитку просторового гнозису дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня нами був розроблений цикл нейропсихологічних занять. Цей інструмент складається з п'яти занять, на яких були використані окремі нейропсихологічні вправи. Заняття присвячуються наступним темам: «Диференціація правих та лівих частин тіла», «Поняття «спереду-ззаду», «Формування одночасних і реципропних координацій», «Орієнтація у власних частинах тіла» та «Координація рухів рук» тощо.

Таким чином, у процесі дослідницької діяльності ми можемо констатувати той факт, що мету дослідження досягнуто, завдання виконані у повному обсязі.